

Peaminister Jüri Ratase ülevaade valitsuse Euroopa Liidu poliitika teostamisest Riigikogus

10.12.2019

Austatud Riigikogu liikmed!

Lugupeetud suursaadikud ja kogu diplomaatiline korpus!

Üheksaga lõppevad aastad tähistavad Euroopas alati möödunud sajandi märgilise tähendusega sündmuste ümmargusi tähtpäevi. Selle hulka kuulub saatusliku Molotov-Ribbentropi kuritegeliku salasobingu aastapäev ja järgnenud vabaduse kaotus ja ilmasõda. Kuid see tähistab Euroopas ka ebademokraatlike valitsemisviiside ajastute perioodi lõppu, sest 1919. aasta Versailles rahuleppega sai lõpu esimene ilmasõda ning 1989. aastal sai Ida-Euroopas otsa II ilmasõda, kui üksteise järel kukkusid doominokividena totalitaarsed režiimid. Eestis, Lätis, Leedus toimus Balti kett, endises Tšehhoslovakkias leidis aset sametrevolutsioon ja Solidaarsuse eestvedamisel toimusid Poolas esimesed osalt vabad valimised. Kõige tipuks langes nende jõudude survele ka Berliini müür, mis Saksamaa taasühendamisega lõi aluse Euroopa taasühendamisele. Samas ei ole Euroopa kokkutoomise töö ka veel kolm kümnendit hiljem lõpule jõudnud. Meenutasin hiljuti Tallinna külasthanud Ukraina presidendile, et avaldasin 2017. aasta juulis Euroopa Parlamendi ees meie eesistumise avakõnes lootust näha Ukraina presidenti ühel päeval selle saali ees samas rollis. See unistus on jätkuvalt elus.

Järgmisel aastal toimuvad nii Lääne-Balkani kui Idapartnerluse tippkohtumised, mis on nende Euroopa riikide jaoks kindlasti uue geopoliitilise Euroopa lakmustest. Kas Euroopa suudab iseendaga hakkama saada? 2019. aasta ei tohiks jääda ajalukku aastana kui Euroopa aknale hakkas ette vajuma uus metaljas tüll. Kui kasutada Ivan Krastevi sõnu, siis Euroopa ei tohiks muutuda oma pärandit kiivalt kaitsvaks kloostriks. Või hoopis miraažiks kloostriks. Ajalugu ei ole Euroopas otsa saanud ja need riigid ja rahvad, kes demokraatlike ideaalide, inimõiguste ja ühiskondlike reformide nimel pingutavad, peavad saama võimaluse olla osa ühiseid väärsusi jagavast Euroopa perest. Põhja-Makedoonia ja Albaania vääriavad uut võimalust.

Austatud Riigikogu!

Euroopa on täiesti unikaalne maailmajagu, sest ta on ehitatud vabadustele, inimõigustele, solidaarsusele ning on demokraatlikult valitsetud. Euroopa Liit on olnud selle ilmselge poliitiline tagatis. Ent kui me mõtleme julgeolekule, siis ei ole alternatiivi NATO-le. Osalesin nädalal tagasi alliansi 70ndale aastapäevale pühendatud tippkohtumisel ja mul on hea meel teatada, et liit on väga hea tervise juures - alliansi missioon on jätkuvalt liitlaste kaitse ning alliansil on selleks olemas vajalikud plaanid ja vajalikud võimed. Samuti ei ole President Trump jäänud hüüdjaks hääleks kõrbes: Euroopa liitlased ja Kanada on viis aastat järjest kaitsekulusid suurendanud ning 2020. aastaks on juurde tulnud 130 miljardit dollarit. 2% klubis on tänavu juba 9 liiget.

Ei ole mingit vajadust haarata õhku alternatiivi järele ega sattuda paanikasse - Euroopa kaitsmine toimub liitlastega koos. Lahendus on koostöö, mitte seinte ehitamine. Seetõttu on mul kahju, et Soome eesistumise tubli katse leida lahendus liitlastest kolmandate riikide kaasamisele ELi alalisse struktureeritud kaitsekoostöösse ei leidnud veel kõigi toetust. Kui aga mõelda, mida saab ja on võimalik veel julgeoleku valdkonnas Euroopa Liidu tasandil teha, siis võiks selleks olla Eestile omane ja selgepiirilise tähendusega laiapindne lähenemine julgeolekule. Laiapindne lähenemine julgeolekule võimaldab Euroopa Liidul panustada üha suuremal määral Euroopa ja liikmesriikide kaitsesse ja julgeolekusse. Meie jaoks on tähtis, et Euroopa Liidu aluslepingu solidaarsusklausel (ELTL art 222) saaks ühiselt mõistetava sisu, eriti just kriisiolukordade lahendamisel. Meile on oluline, et kriitistel ja ka olulistel piiriülestel teenustel oleksid toimepidevusreeglid ja tagatud varustuskindlus. Et ühiselt tegeletaks tehnoloogiariskide hindamisega, hübriidohtude tõrjumise ja küberriskidega ning tehtaks investeeringuid, mis tugevdavad julgeolekut.

Väga austatud rahvasaadikud!

Mulle on siingi saalis korduvalt öeldud, et Eesti oli vastu kliimanetraalsuse eesmärgi seadmisele. Kinnitan, et juunis me ei olnudki valmis seda eesmärki veel siduvalt seadma. Sel hetkel ei olnud teada, kas me siin 59ndal laiuskraadil hajaasustuses elades oleme selleks tehnoloogiliselt või majanduslikult suutelised. Ent täna teame nii seda, et me oleme suutelised kui ka seda, mida selleks teha tuleb. Täna selle eest Stockholmist Keskonnainstituudi Tallinna büroo tublisid inimesi, kes nende võimaluste ja valikute uurimist alustades ei teadnud sugugi kui märgiliselt oluliseks ja ajakriitiliseks see analüüs kujuneb. Mul on hea meel, et see uuring kinnitas faktidega juba minus tekkinud veendumust, et kliimanetraalsus Eestis on saavutatav. Tänu sellele analüüsile oli meil võimalik koos Balti kolleegidega saata kolleegidele ühispöördumine. Ühispöördumine, mille sõnum on, et kliimainvesteeringute mahu tõttu ei ole õige vähendada Euroopa Liidu pikaajalise eelarve üldmahtu ega vähendada vahendeid, mis võimaldavad Balti riikidel neid eesmärgi saavutada.

Euroopa Liidu mõjuhindang järgmiste sammude kohta valmib järgmise aasta samaks ajaks. Ja mul on väga hea meel, et ta valmib, sest kaalukad otsused peavadki toetuma parimalle võimalikule teadmisele. Seejärel tulevad konkreetsed ettepanekud, mis peavad olema realistlikud ja teostatavad, et ka päriselt Euroopas kliimanetraalsuseni jõuaksime. See näitab, et ei tule teha vaid õigeid asju, aga asju tuleb teha ka õigesti. Ma täna tublisid Eesti teadlasi ja eriti Teaduste Akadeemia presidenti Tarmo Soomeret aktiivse kaasalöömise eest kliimakonverentsi korraldamisel koostöös Riigikantseleiga. Mul on hea meel, et Eestil ei ole ainult probleemid või kohustused, vaid et Eesti teadusel on olemas ka teadmised ja uue põlvkonna lahendused. Rohelise väljakutse võiks Euroopa parima haridusega Eesti noori tehnolooge nakatada samavõrd kui digitehnoloogia seda seni teinud on. Te olete meie teadvusesse toonud õige probleemi, aidake nüüd tuua ka võimalikult palju lahendusi, sest maailm on just teie päral!

Head Riigikogu liikmed!

Peatselt esitatava kliima- ja energiakava 2030 koostamisega on võetud õige suund, jättes liikmesriikidele võimalused ise sobilikke valikuid langetada. Siiski rõhutan, et erinevalt paljudest, on Eesti oma 2020 eesmärkide täitmisega rajal ja tulenevalt arengutest täidab need ilmselt varuga. Samuti oleme võtnud juba hetkel 2030. aastaks ühe kõige kõrgema emissioonide vähendamise eesmärgi Euroopa Liidus võrreldes 1990. aastaga, s.o miinus 70 protsenti. Ning näiteks taastuvenergia puhul oleme viie ambitsioonikama riigi seas, kui võtta arvesse ka meie võimalusi.

Olen veendunud, et üleminek kliimanetraalsusele peaks olema tehnoloogianeutraalne ja ka võimalikult turupõhine, sest ainult nii on tõenäoline, et suurenevad võimalused, valikud ja vabadused. Kuni meil ei ole sobivate energiaallikate näol võluvitsa, ei peaks me hakkama ükshaaval kõrvale heitma võimalusi tagada energiapuudusele riikidele sobiva valikuga puhastest tehnoloogiatest. Samuti peame me jätkuvalt tugevdama oma energiapuudusele ja varustuskindlust välisühenduste abiga. Sel nädalal avatakse Paldiskis Eesti-Soome gaasiühendus BalticConnector tänu millele hakkab meil toimima kolme riigi ühisturg. Möödunud nädalal algas Leedu-Poola elektriliini ühenduse Harmony Link ehitus, mis on väga oluline projekt Balti elektrisüsteemide Euroopaga sünkroniseerimiseks. Loodame kümnendi keskpaigas liituda Kesk-Euroopa sünkroonlaga ja pingutame, et järgmise aasta kevadel saada üle ka koera sabast ja projekti lõpuni finantseerida. Kliimanetraalsuse sihi tõttu võib olla aga vajadus sise- ja välisühendusi veelgi tugevdada, eriti kui energiaallikad peaksid tulevikus pigem Eesti läänerannikul asuma.

Arutelud kliimanetraalsuse, energiapöörde ja varustuskindluse teema üle võtavad siin auväärt Riigikogus kindlasti väga suure osa järgnevatel aastatel. Siis saab juba selgemalt öelda, mis on see, mida ka iga eesti inimene planeedi heaolu jaoks kõige paremini teha saab ja mida ta riigilt oodata võib. Ei ole ilmselt eluala, mida see eesmärk ei puudutaks. Kuid eesmärk on selge – saavutada kliimanetraalsus aastaks 2050 ehk siis aastal 2050 peab meie süsinikuheide olema võrdne süsiniku sidumisega. Me peame selles eesmärgis nägema ka oma suurt võimalust. Võimalust säästa loodusressursse, võimalust luua uusi töökohti ja uusi tehnoloogiaid aga ka võimalust vähendada sõltuvust teatud energiakandjatest ja nende tarnijatelt.

Luues puhtaid alternatiive, soovime me loomulikult kasutada seniseid mugavusi ja mitte kaotada võimalusi maailma avastada. Kui varem mõtlesime Rail Balticust kui peamiselt strateegilisest ühendusest Euroopa keskustega, siis nüüd teadvustame raudteeühendust hoopis hädavajaliku keskkonnasõbraliku alternatiivina tänastele enam saastavatele transpordiliikidele. Ühendus annab olulise panuse kliimaeesmärkide saavutamisse, vähendades maanteedel märkimisväärselt rahvusvahelistest kaubavedudest tingitud liikluskoormust ja sellega kaasnevate saastet. Kinnitan, et valitsusele on Rail Baltic jätkuvalt oluline strateegiline eesmärk ja teeme kõik endast oleneva, et püsida kavas ning kindlustada selle rajamiseks Euroopa vahendid. Pühendasin oma Balti kolleegidega Rail Balticule enam kui poole oma möödunud nädala kohtumisest Riias. Sellel osalesid ka Poola, Soome, Euroopa Komisjoni ja ka ühisettevõtte esindajad ning kõik väljendasid oma pühendumust. Kohtusin ka ühisettevõtte ajutise juhiga, et parandada omavahelist suhtlust ja kiirendada Eesti objektide ehitust. Usun, et leidsime viisi ka ühisettevõtte ümber tekkinud umbsõlme lahtiharutamiseks, mida arutame uuesti Tallinnas veebruari aluses.

Selle osa lõpuks tahan ma siiski öelda ka seda, et mina ja minuga koos kogu Eesti on jätkuvalt tänulikud Ida-Virumaal põlevkivitööstuses töötanud ja töötavatele inimestele. Me oleme täna siin, kus me majanduslikult oleme, just väga paljus tänu nende panusele. Ka rohepööret teostades ei unusta me seda ära. Samaoodi ei unusta seda Euroopa ja aitab kaasa, et tekiksid uued võimalused, uued investeeringud ning värsked väljavaated. Valitsus on teinud tööd, et põlevkivil ja Ida-Virumaal oleks kindel koht uues Euroopa Komisjoni fondis, mis puudutab õiglast üleminekut fossiilkütustelt puhastele kütustele.

Väga austatud Riigikogu liikmed!

Mis oleks Eesti Euroopa Liidu poliitika ilma digitaalse siseturuta? Te ilmselt küsiks, et kas siseturg sai valmis? Edusammud sel suunal ei tähenda nagu saaksime loorberitele puhkama jääda, sest ega digitaalse turu hüved kaupade ja teenustena end ise loo. Euroopa tehnoloogilise võimekuse ja sujuva digitaalse ülemineku ühiskonnas tagab ennekõike märksa suurem panustamine järgmise põlvkonna tehnoloogiliste võimete arendamisse. Meil tuleb seda teha üheskoos, et olla üleilmses konkurents. Me nägime viimase aasta jooksul 5G näitel, mida võib tähendada mahajäämus arenduse kiiruses, turvariskide hindamises või ka hinnas, võrreldes sellega, mis ei ole ehk kujunenud tururegleid arvestades. Me peame hoolitsema selle eest, et siseturg areneks edasi ning toimiks tõrgeteta ja valikuid avardavalt. Meil peab olema julgust luua innovatsiooni toetava andmemajanduse võimalused olulistest sektorites (näiteks energia, transport, tervis). Euroopa peab leidma lahenduse ka andmemajanduse küsimustele väliskaubandussuhetes ning looma õiguselguse tehintellekti arendamiseks. Tulevane regulatsioon peab olema just selline, et see kiirendab tehnoloogilist arengut targa regulatsiooni abil, tehes andmed turvaliselt kättesaadavaks, luues õiguselguse tarbijatele ja õiguskindluse ettevõtjatele. Ka Eesti kratiseaduse eelnõu tuleb siia saali järgmisel aastal. Ma usun, et me keegi ei soovi elama hakata kaugete suurettevõtete äriarenduse osakondades kirjutatud vaikesätete järgi ning vahetada nende alusel kontrollimatult isikuandmeid teenusteks. Mäletate ju ütlust, et kui ONLINEteenus on tasuta, siis müüakse sind ennast. Õiguskindluse ja tehnoloogia arengu seisukohalt on tarvis ka selgust vastutuse küsimuses. Samas ei soovi me õiguskeskkonda, kus on mindud selgelt kaugele ega jäeta tehnoloogiale, loovusele ega arendajatele piisavalt ruumi. Ma loodan, et uue Euroopa Komisjoni ametiaja lõpuks on meil selge ettekujutus Euroopa andmeruumist ja reaalamajanduse võimalustest piiriülevalt.

Auväärt Riigikogu liikmed!

Võlgnen teie ees seistes ka selgituse, miks on seekordne valitsuse Euroopa Liidu prioriteetide dokument lühem, konkreetsem ja ka õhem. Põhjus peitub Riigikantselei veetavas strateegilise planeerimise reformis, mille tulemusel valmib järgmisel aastal katusstrateegia "Eesti 2035". Strateegiale hakkavad tulevikus toetuma valdkondlikud arengukavad ning riigieelarvega seotud programmid. Valdkondlik Euroopa Liidu poliitika hakkab tulevikus samuti olema orgaaniline osa põhjalikust siseriiklikust strateegilise planeerimise ja arengukavade koostamise protsessist. Siis on see on juba eos paremini seotud riigi suuremate eesmärkide ja ka vahenditega, kuivõrd Euroopa poliitika kujundamine ja koostöö on osa Eesti igapäevaelust. Riigikogu täiskogu ja ka Riigikogu komisjonid saavad selles töös olema aktiivselt kaasatud. Igapäevane töö Euroopa Liidu asjades

seisukohtade ettevalmistamisel saab tulevikus loomulikult tuginema neile dokumentidele, et Eesti huvid oleksid veel paremini kaitstud. Euroopa Liidu poliitika prioriteetide dokumendi kaheaastane tsükkel võimaldab riigi strateegiates ja valdkondlikes arengukavades sisalduma hakkavate eesmärkide täitmist paindlikumalt planeerida. Samuti võimaldab see muudatustele kiiremini ja paindlikumalt reageerida. Meie jaoks on ka oluline, et uuendatav Euroopa poolaasta protsess ja Euroopa pika-ajaline eelarve toetavad ÜRO kestliku arengu eesmärkide ning Eesti 2035 eesmärkide elluviimist.

Valitsus on Riigikantselei eestvedamisel hetkel uuendamas ja korrastamas kogu valitsuse strateegilise planeerimist. Strateegilise planeerimise reformi käigus toimub ka tihe kooskõlastamine Riigikoguga, sealhulgas lasub Riigikogul oluline roll selles protsessis. Ma loodan, et see toob tulevikus kaasa rohkem sisukaid ja elavaid arutelusid ministritega siin Riigikogu täissaali ees, sealhulgas valdkondliku Euroopa Liidu poliitika üle. Täna Euroopa Liidu asjade komisjoni koostöö ja alati väga põhjalike arutelude eest.

Austatud Riigikogu!

Eesti huvides on maailmas mõjukas ja ühtne ning väärtuspõhine, solidaarne ja sisemiselt tõhusalt toimiv Euroopa Liit. Kahetsusväärset ei ole kõik märgid maailmas julgustavad - mõttekoja Freedom House andmetel langeb vabaduse määr maailmas juba 13ndat aastat järjest. Järgmisel aastal tähistame esimese Eesti põhiseaduse 100. aastapäeva ja mitte vaid selleks, et meenutada omariikluse, õigusriikluse ja raskelt kätte võidetud vabaduse algust aga ka euroopalikke põhiõigusi ja -vabadusi Eestis. Kolm kümnendit tagasi Ida-Euroopas aset leidnud vabaduslaine puhkes ihast ning soovist nautida vaba maailma inimõigusi ja demokraatlikke vabadusi.

Kaugelt vaadates paistab Euroopa endiselt kui vabaduste oaas, äsja sai koos Lissaboni leppega 10-aastaseks maailmas ilmselt kõige kaasaegsem inimõigusleping - Euroopa Liidu põhiõiguste harta. Selle esimene lause ütleb, et: „Euroopa rahvad on üha tihedamat omavahelist liitu luues otsustanud jagada rahulikku, ühistele väärtustele rajatud tulevikku“. Põhiõiguste harta esimene artikkel sätestab inimväärikuse puutumatuse, austamise ja kaitse, sest ilma selleta ei ole rahu, ei ole vabadusi ja ei ole ka Euroopat nagu me teda tunneme. Ka meie tänased geopoliitilised, ökoloogilised ja tehnoloogilised väljakutsed on küsimus inimese mõõtu vabadustest, võimalustest ja õigustest. Üheskoos Euroopas töötades lahendame neid väljakutsed viisil, mis loob võimalusi, suurendab vabadusi ja austab inimväärikust. Neid standardeid tahavad teised ka ja neid vajavad ettevõtted.

Värske Euroopa Komisjoni president Ursula von der Leyen tsiteeris oma kõnes Vaclav Haveli lauset, et ta asub tööle „et teha head ja mitte seepärast, et millegi tegemine on võimalik“. Tuleviku Euroopa konverents peab andma võimaluse kodanikele käsitleda ja pakkuda inimväärsed lahendusi just võtmeküsimustele, sest keegi teine maailmas meie eest seda ei tee. Inimväärikusel rajanevad lahendused on ka head lahendused. Sellest dialogist kodanikega ei tohi kindlasti saada Vaclav Haveli kirjeldatud „Ptydepe“ - bürokraatlik uuskeel, kaksisoim või hoopis kafkalik protsess. Euroopa ei ole eliidi, vaid Euroopa inimeste poliitiline projekt ning seetõttu on mul eriti hea meel, et 2019. aasta

lõpus on toetus nii eesti keelt kui vene keelt emakeelena kõnelevate inimeste hulgas ühtlaselt väga kõrge Euroopa Liidule, vastavalt 81 % ja 79 %. Euroopa peab tähistama lootust tuleviku suhtes, olema lahenduseks ning innustama järgmisi põlvkondi. Samamoodi nagu siis, kui kuuleme sõna „Eesti“, peab ka sõna „Euroopa“ kõnelema meie hingele. Ja ma arvan, et Riigikogu kui rahvaesindus peaks sellesse töösse olema tulevikus võimalikult tihedalt kaasatud.

Soovin Charles Michelile, Ursula von der Leyenile ja kogu Euroopa Komisjonile jõudu koostööle!
Täna president Tuski ja president Junckerit, kes Euroopat, Euroopa Ülemkogu ja Euroopa Komisjoni kriitilisel ajal juhtisid.

Täna teid tähelepanu eest!